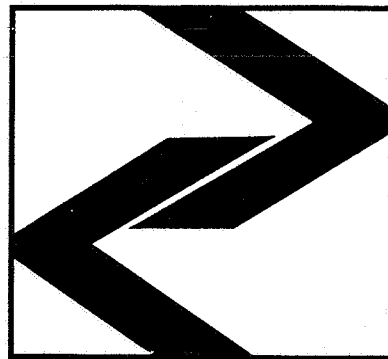

Stowarzyszenie Europejskich Regionów Granicznych (SERG)
Arbeitsgemeinschaft Europäischer Grenzregionen (AGEG)
Asociación de Regiones Fronterizas Europeas (ARFE)
Association des régions frontalières européennes (ARFE)
Association of European Border Regions (AEBR)
Comunità di lavoro delle regioni europee di confine (AGEG)
Europæiske grænsregioners Arbejdsfællesskab (AGEG)
Werkgemeinschaft van Europese grensgebieden (WVEG)

EUROPEJSKA KARTA REGIONÓW GRANICZNYCH I TRANSGRANICZNYCH

SŁOWO WSTĘPNE

Europejska Karta Regionów Granicznych i Transgranicznych zawiera syntezę dotychczasowych europejskich doświadczeń, dążeń i możliwych kierunków wspólnego działania w regionach granicznych. Przedstawia ona skalę spraw godnych podjęcia dla zbiorowego dobra w złożonych warunkach życia na pograniczach państw. Mówi o metodach i sposobach możliwego pokonywania istniejących tam problemów, przejawów niedorozwoju i uciążliwości charakterystycznych dla obszarów peryferyjnych. Radzi jak kształtować trwałe podstawy wzajemnego zaufania oraz krzewić wiedzę o najbliższych sąsiadach.

Rzeczpospolita Polska z racji swego położenia w Europie, jako kraj dynamicznych przemian i partner w rozwoju regionalnym obszarów położonych na pograniczach, a także jako państwo aspirujące do członkostwa w Unii Europejskiej od kilku lat czynnie wspiera różnorodne związki i formy transgranicznego współdziałania.

Granice Polski obrastają stopniowo – głównie w wyniku inicjatyw lokalnych i samorządowych – w pożyteczne ogniwa współpracy w regionach granicznych.

Przedstawiany obecnie tekst *Europejskiej Karty Regionów Granicznych i Transgranicznych* ma więc dla naszego kraju - dla jego władz państwowych i samorządowych wszelkich szczebli, dla placówek naukowych prowadzących badania regionalne, dla szkół, nauczycieli i działaczy oświatowych, a przede wszystkim dla działających i powstających związków, zrzeszeń oraz inicjatyw współpracy transgranicznej – co najmniej znaczenie dwojakie:

– udostępnia w zwarty sposób obraz praktyki i kierunków współdziałania na granicach w Europie Zachodniej i Południowo-Zachodniej, jaki ukształtował się tam od przynajmniej ćwierćwiecza; systematyzująco informuje o założeniach, środkach i przedsięwzięciach służących rozwojowi regionów granicznych;

– inspirowanie do równoprawnego podejmowania inicjatyw, akcji i zagadnień związanych z powstającymi polskimi doświadczeniami we współpracy transgranicznej; zachęca do wzbogacania jej treści o specyfikę i możliwości różnych form transgranicznego współdziałania w Europie Środkowo-Wschodniej.

EUROPEJSKA KARTA REGIONÓW GRANICZNYCH I TRANSGRANICZNYCH

I. Preambuła

Granice są „bliznami historii“. Współpraca transgraniczna pomaga w łagodzeniu niekorzystnych skutków istnienia owych granic, a także w przewyżnianiu skutków położenia terenów przygranicznych na narodowych obrzeżach państw oraz służy poprawie warunków życiowych osiadłej tam ludności. Współpraca ta obejmować powinna wszystkie dziedziny życia kulturalnego, społecznego i gospodarczego, a także rozwoju związanej z nimi infrastruktury. Wiedza o sąsiedzie i zrozumienie dlań są równie ważne jak budowanie zaufania. Wielorodność problemów i szans po obu stronach granic w Europie sprawia, iż współpraca transgraniczna staje się nieodzowna. Służy bowiem urzeczywistnianiu zasad prawa międzynarodowego na dającym się przejrzycie i regionalnie objąć obszarze pogranicza. Współpraca instytucji publiczno-prawnych poniżej szczebla ogólnopaństwowego oraz pomiędzy różnymi grupami ludności prowadzona ponad wytyczonymi granicami państw wspiera pokój, wolność, bezpieczeństwo i przestrzeganie praw człowieka oraz ochronę mniejszości etnicznych i narodowych. Regiony graniczne i transgraniczne stają się tym samym częściami składowymi i pomostami w procesie jednoczenia się Europy, służąc współzyciu europejskich społeczeństw i grup mniejszościowych. We współpracy transgranicznej niezbędne jest również stosowanie zasady subsydiarności i partnerstwa między płaszczyzną europejską, państwową, regionalną i lokalną. Pozytywne doświadczenia uzyskane w praktyce bliskiego obywatelom współdziałania transgranicznego w obrębie Unii Europejskiej oraz Rady Europy, winny być ponownie wykorzystane dla wzrastającej współpracy z krajami Europy Środkowej i Wschodniej, tak między nimi, jak i z państwami pozaeuropejskimi graniczącymi na Południu.

II. Tło historyczno-polityczne

1. Aspekty historyczne

Dzisiejsza Europa jest ukształtowana w wyniku wspólnej kultury i przeszłości. Głównie do XVII wieku powstawała mozaika wspólnot historycznych. Wiek XVIII przyniósł wraz z dynamicznym rozwojem przemysłowym i politycznym sformułowanie takich pojęć jak: praworządność, prawa człowieka, prawa zasadnicze, gospodarka wolnorynkowa. W XIX i XX wieku w wyniku napięć między regionami - na których swe piętno wycisnęło wiele czynników wspólnych - ukształtowały się państwa narodowe, jako dominujące zjawisko w ówczesnej Europie. Granice państw narodowych podzieliły częstokroć europejskie wspólnoty historyczne wraz z ich regionami i grupami narodowościowymi, nie powodując jednak ich zaniku.

2. Aspekty polityczne

Tradycyjne pojęcie granicy państwowej zrodziło się z jej funkcji ochronnej. Z prawnego punktu widzenia granice były liniami, które wyznaczały kres suwerenności danego państwa. W epoce państw narodowych i ich konfliktów zbrojnych w obawie przed wkroczeniem obcych wojsk, wytyczano mniej lub bardziej szerokie strefy przygraniczne słabiej rozwinięte w wielu dziedzinach, bowiem im dalej oddalone były od centralnych ośrodków danego państwa, tym słabsze były pod względem gospodarczym, komunikacyjnym, kulturowym czy też gęstości zaludnienia. Obszary przygraniczne stały się, nie licząc kilku wyjątków, obszarami niedorozwiniętymi strukturalnie, gdzie często nie docierały szlaki drogowe i kolejowe, bądź też były one ograniczone. Dzięki sprzy-

jającemu wzrostowi możliwości komunikowania się, rozwojowi środków transportu, upowszechnianiu słowa drukowanego, a następnie radia i telefonu, nieuchronnie niemal zaczęto koncentrować się na ośrodkach centralnych i wyobrażeniach narodowych. Myślenie w kategoriach narodo-państwowych zaczęło determinować kulturę, gospodarkę, społeczeństwo i politykę. Szczególnie jaskrawo proces ten przebiegał w Europie na obszarach pogranicza, doprowadzając ludność do uszczerbku tożsamości tam, gdzie pomimo nowych granic państwowych zachowały się trwające od wieków wspólne więzy kulturowe, językowe, krajobrazowe, etniczne i historyczne. Od Europy Południowej poprzez Europę Środkową i Wschodnią aż po Skandynawię i Irlandię rozciągały się liczne obszary nękane na pograniczach w gruncie rzeczy często takimi samymi problemami: na obszarze przygranicznym kraju sąsiedzkiego borykano się na ogół z podobną problematyką. Po II wojnie światowej państwa europejskie, regiony i gminy przystąpiły do rozwiązywania problemów narosłych w miarę rozwoju historycznego, nie wynikających jednak z podłoża kulturowego (np. problemy mniejszości). Rada Europy oraz Unia Europejska stały się płaszczyzną gotowości porozumienia. Poza zasięgiem tego rozwoju politycznego pozostawały aż do końca lat 80. państwa i regiony leżące w Europie Wschodniej. Wiele granic państw Europy Środkowej i Wschodniej spełniało dotychczas rolę ostrzegawczej, zgoła nieprzepuszczalnej bariery („Żelazna kurtyna“) wzniesionej z przyczyn politycznych. Od końca lat 80. przebiegają w Europie trzy na pierwszy rzut oka odmienne, ale pod względem merytorycznym, politycznym i gospodarczym ściśle ze sobą związane zjawiska:

- znoszenie granic w obrębie obszaru państw Unii Europejskiej, w wyniku czego granice UE przejmują funkcje odgraniczenia zewnętrznego od państw trzecich. Rozwój ten nasila się od początku 1995 r. wraz z rozszerzaniem UE,

- dążenie do nawiązywania kontaktów intelektualnych, politycznych, kulturalnych i gospodarczych z państwami trzecimi leżącymi poza nowymi zewnętrznymi granicami Unii Europejskiej,

- proces demokratyzacji w państwach Europy Środkowej i Wschodniej oraz przyjęcie ich do Rady Europy.

Wszystkie te procesy dotyczą bezpośrednio regionów granicznych i transgranicznych na kontynencie europejskim. Granice utraciły obecnie w znacznej mierze swą dawną rolę separującą państwa narodowe, choć trudno nie dostrzec jeszcze wyraźnych różnic gospodarczych i społecznych między granicami w obrębie Unii Europejskiej, a także zewnętrznymi granicami Unii z państwami Europy Środkowej i Wschodniej, jak również granicami w obrębie Europy Wschodniej i na obszarze krajów basenu Morza Śródziemnego. Nadgraniczna pustka spowodowana występowaniem granic jako takich, istnieje jednak w dalszym ciągu na wielu obszarach przygranicznych i transgranicznych, powodując nierzadko, iż obszary te działają hamująco na proces zrastania się Europy. Należy przy tym zwrócić uwagę na fakt, iż liczne regiony pogranicza borykają się ze szczególnymi problemami wynikającymi z faktu, że rozdzielają je nie tylko granice państwowe, ale nierzadko również warunki naturalne (rzeki, jeziora, morza, pasma górskie). Dopiero wraz z zanikaniem granic gospodarczych, społecznych, kulturowych, komunikacyjnych i prawnych w procesie integracji Europy dążącej do jedności w wielorakości, dotychczasowe marginesowe położenie wielu terenów przygranicznych może się zmienić na korzyść wewnątrz wspólnoty europejskiej. W wyniku rozleglejszych powiązań mogą przewyciężyć swą izolację obszary przygraniczne opierające się o zewnętrzną granicę Unii Europejskiej. Regiony graniczne i przygraniczne spełniać będą tym samym rolę pomostów, a zarazem probierza europejskiego procesu zjednoczeniowego.

III. Cele współpracy transgranicznej w Europie

1. Nowa jakość granic: obszary spotkań

Szczególnie w obszarach przygranicznych sąsiadujących ze sobą państw uwidacznia się konieczność przewycięzania krępujących do tej pory uregulowań państwowych. To, co dla rodaka z głębi kraju jawi się często jako teoria europejska, stanowi dla obywatela żyjącego na pograniczu praktyczne doświadczenie dnia codziennego. Zmuszony jest znosić niedogodności wynikające z faktu istnienia granicy, a więc życzeniem jego jest usunięcie przyczyn powodujących jego troski. Gotowość obywateli, gmin i regionów granicznych do wspólnego poszukiwania rozwiązań problemów transgranicznych nie oznacza zamiaru pozbawienia państw ich suwerenności. Chodzi jedynie o przewycięzanie „blizn historii“, umożliwienie ludności zamieszkującej obszary przygraniczne lepszej współpracy we wszystkich dziedzinach życia oraz urzeczywistnienie idei „Europy obywateli“. Dlatego celem działalności w regionach pogranicza oraz we współpracy transgranicznej jest

niwelowanie przeszkód i kwestii mogących dzielić te regiony, a w rezultacie przewyższanie istnienia granic, względnie sprowadzenie ich do znaczenia czysto administracyjnego. W warunkach postępującej integracji europejskiej i rozwijającej się współpracy gospodarczej, także mieszkańcy stref przygranicznych muszą domagać się swych praw do równorzędnych warunków życiowych w nowej Europie. „Ludzkie oblicze” polityki europejskiej może sprawdzić się przede wszystkim tam, gdzie wola współpracy jest koniecznością życiową praktykowaną na codzień, a więc w regionach granicznych. Tu właśnie należy kontynuować dzieło usuwania barier i przekształcania sposobu życia: od „odwróconych do siebie plecami” do wspólnego życia „twarzą w twarz”.

2. Umacnianie warunków gospodarczych i społeczno-kulturalnych

Stopniowo udało się osiągnąć postęp na terenach przygranicznych. Centra gospodarcze znajdujące się na obszarach przygranicznych są niejednokrotnie oddzielone od części swego naturalnego zaplecza po drugiej stronie granicy, co pociąga za sobą deformacje odbijające się negatywnie na możliwościach handlowych i usługowych. Infrastruktura komunikacyjna regionów granicznych przez całe dziesięciolecie cierpiała na brak połączeń o szerokim zasięgu. Tam, gdzie dziś udało się stworzyć tego rodzaju infrastrukturę, to i tak w stosunku do analogicznych obszarów usytuowanych w głębi kraju nastąpiło to z długoletnim opóźnieniem, a tam gdzie jej po dziś dzień nie ma, brak często również psychologicznych uwarunkowań umożliwiających przyszłościowy, interregionalny i transgraniczny rozwój. Regiony graniczne i transgraniczne muszą często borykać się z brakiem alternatywnych i równorzędnych miejsc pracy, a także z niedostatkiem narodowych i transgranicznych placówek oświatowych oraz z uszczerbkiem pojawiającym się w przypadku podejmowania a pracy w kraju sąsiedzkim, a ponadto z nieprzejrzystością zagranicznego rynku pracy. Przedsiębiorstwa działające w strefach granicznych często nie dysponują dostatecznym rozeznaniem możliwości rynkowych i eksportowych oraz nie mają dostępu do źródeł marketingowych po drugiej stronie granicy. Narzekają na ograniczone możliwości wykorzystywania wyników badań naukowych i szans rozwojowych w kraju sąsiedzkim, a także na brak innowacji produkcyjnych oraz poczucie wypierania przez sąsiada na skutek jego przewagi w warunkach konkurencji rynkowej. Ponadto bardzo często ograniczony jest dostęp do zamówień publicznych oraz korzystanie z wyników badań i programów naukowych dostępnych po drugiej stronie granicy. Równocześnie należy stwierdzić, że tego rodzaju problemy występują w poszczególnych regionach granicznych z różnym natężeniem, a niektóre z nich z różnym skutkiem podejmują kroki dla chociażby częściowego rozwiązania tych problemów, a także próbują im przeciwdziałać. Ludność zamieszkująca obszary przygraniczne oczekuje, że regiony graniczne przyczynią się do rozwiązania tego rodzaju kwestii, chociaż nie ponosi ona odpowiedzialności za ich powstanie. Istniejące nadal w Europie problemy skupiają się na obszarach przygranicznych jak w soczewce. Szczególnie wyraźnie różnice te ujawniają się w:

- strukturach i kompetencjach na szczeblach administracyjnych,
- ustawach podatkowych i socjalnych,
- ustawach o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym,
- ustawodawstwie o ochronie środowiska naturalnego i utylizacji odpadów,
- systemach komunikacyjnych i polityce dotyczącej owych systemów,
- codziennych problemach regionów przygranicznych,
- braku rozwiązań problemów wynikających z dysproporcji gospodarczej i parytetu walut,
- nieudanych inwestycjach w dziedzinie usług i świadczeń socjalnych na skutek barier w planowaniu, ustawodawstwie i finansowaniu.

Dlatego też niezbędna jest transgraniczna sieć powiązań na szczeblu regionalnym i lokalnym umożliwiająca nie tylko kooperację gospodarczą i infrastrukturalną, ale także wzbudzanie zaufania poprzez znoszenie barier, na przykład w sprawach socjalnych, w dziedzinie oświaty i nauczania języków obcych, w rozwiązywaniu codziennych problemów granicznych oraz w sferze zrozumienia kulturalnego. Współpraca transgraniczna staje się zatem we wszystkich częściach Europy pilnym zadaniem wybiegającym poza rok 2000, która winna być podejmowana w równej mierze troskliwie, jak i niemniej energicznie.

3. Regiony siłą napędową współpracy transgranicznej

3.1. Partnerstwo i subsydiarność

Dla Europy charakterystyczna jest przede wszystkim jej różnorodność regionalna, co należy uznać za zaletę. Budowa wspólnego europejskiego domu, a tym samym rosnąca współpraca we wszystkich dziedzinach musi uwzględniać struktury i odrębności wyrosłe na gruncie regionalnym,

zachowywać je i rozwijać. Nie należy przy tym rezygnować z trwałej solidarności z tymi regionami granicznymi i transgranicznymi, które są w szczególności upośledzone. Daleko idące i konsekwentne wprowadzanie idei regionalizacji do konstytucji państw Europy służy także bezpośrednio współpracy transgranicznej i regionalnej. Odpowiada ona celom Rady Europy i Unii Europejskiej, podobnie jak i celom układów o partnerstwie zawartych przez kraje członkowskie Unii Europejskiej zarówno z państwami Europy Środkowej i Wschodniej jak i z krajami basenu Morza Śródziemnego. Współpraca transgraniczna przebiega na różnych szczeblach - w komisjach rządowych i w komisjach planowania przestrzennego, transgranicznych euroregionach, a także między gminami. Odbywa się to bądź na podstawie zawartych umów, bądź też bez nich. Struktury transgraniczne mogą być wybierane w drodze decyzji państwowych, regionalnych lub komunalnych. Aby rozwiązać problemy regionów granicznych i transgranicznych nieodzowne jest udoskonalenie procesu głosowania oraz wzmożona współpraca europejskich, państwowych, regionalnych i lokalnych ośrodków decyzyjnych. Dlatego za naglące i konieczne uważa się:

- wprowadzanie zwłaszcza przez narodowe parlamenty i władze postanowień podjętych na szczeblu europejskim do powszechnej praktyki politycznej,
- wnoszenie przez wszystkie odnośne władze na szczeblu europejskim i narodowym zwiększonego wkładu w rozwiązywanie problemów przygranicznych poprzez wydawanie odpowiednich decyzji,
- dobitne przedstawianie idei powstałych na szczeblu lokalnym i regionalnym na forum państwowym i europejskim,
- umożliwienie odpowiedniej reprezentacji uzasadnionych interesów regionów granicznych i transgranicznych w ramach struktur Rady Europy i Unii Europejskiej,
- zawarcie na szczeblu między państwowym, a zwłaszcza wewnątrz Unii Europejskiej nieodzownych umów regulujących publicznoprawne podstawy współpracy transgranicznej na poziomie regionalnym względnie lokalnym.

3.2. Regiony przygraniczne i transgraniczne jako pomosty łączące sąsiadów

Tożsamość regionalna w obrębie państw i w obrębie Europy może być odbierana w regionach jako element składowy Unii Europejskiej. Regiony graniczne i transgraniczne spełniają bowiem wzdłuż granic europejskich rolę pomostów stwarzających dobrą szansę rozwoju dzięki swej bliskości do obywateli. Dlatego regiony te powinny być wspierane bardziej niż dotychczas przez wszystkie instytucje państwowe i europejskie, jak i siły polityczne. Regiony graniczne i transgraniczne stanowią uzupełnienie w planowaniu i przedsięwzięciach na szczeblu gmin oraz przy wytycznych państwowego planowania, a także w kształtowaniu europejskich wizji rozwoju, stanowią siłę napędową regionalnego rozwoju transgranicznego.

4. Ujednolicenie zagospodarowania przestrzennego w Europie

Zagospodarowanie przestrzenne jest dziś równoznaczne ze świadomym kształtowaniem stosunku człowieka do jego środowiska naturalnego. Zagospodarowanie przestrzenne w regionach granicznych i transgranicznych zawiera główne idee trwałego porządku i rozwoju przestrzennego oraz środki jego realizacji w państwach i regionach po obu stronach granicy. Do tej pory prawie nie ma rzeczywistego ładu przestrzennego, ale istnieją już cele i założenia prowadzące do jego realizacji:

- we wszystkich regionach granicznych i transgranicznych muszą zostać stworzone przesłanki równorzędnych, choć nie jednakowych warunków życiowych,
- strukturę przestrzenną należy kształtować - uwzględniając warunki naturalne, potrzeby ochrony środowiska oraz wymogi infrastrukturalne, gospodarcze, społeczne i kulturalne panujące w strefach granicznych - w taki sposób, by służyła ona jak najlepiej nieskrępowanemu rozwojowi osobowości we wspólnocie społecznej,
- zamierzona struktura przestrzenna na terenach przygranicznych powinna być włączona do ramowych warunków zagospodarowania przestrzennego państw i Europy,
- polityka zagospodarowania przestrzennego państw członkowskich Rady Europy i UE powinna przywiązywać znaczną wagę do współpracy transgranicznej (Europejska Karta Zagospodarowania Przestrzennego, „Europa 2000+“, Europejska Koncepcja Rozwoju Przestrzennego).

5. Niwelowanie gospodarczych oraz infrastrukturalnych przeszkód i dysproporcji

Sytuację w europejskich regionach granicznych i transgranicznych charakteryzuje występowanie różnorodnych przeszkód i dysproporcji gospodarczych, zarówno w obrębie Unii Europejskiej, jak

i na jej zewnętrznych granicach oraz w obrębie samej Europy Wschodniej. Owe występujące w szerokiej skali dysproporcje rozwoju gospodarczego na Zachodzie, w centrum, na Wschodzie i na Południu Europy zderzają się bezpośrednio w strefach granicznych. W zasięgu tych ogólnoeuropejskich dysproporcji współpraca transgraniczna przyczynia się do usuwania w sposób przejrzysty na szczeblu regionalnym nierównowagi gospodarczej oraz przeszkód na sąsiadujących ze sobą terenach przygranicznych, a także pozwala na przekształcanie jej w partnerstwo z państwami narodowymi i instytucjami europejskimi. Pomimo rozmaitych różnic w zakresie problemów gospodarczych występujących w europejskich regionach przygranicznych, istnieją liczne podobieństwa umożliwiające wytyczanie wspólnych celów politycznych. W wyniku peryferyjnego położenia stref przygranicznych wytworzyły się w całej Europie rozliczne dysproporcje w koncentracji gospodarki między regionami położonymi w głębi kraju, a tymi na pograniczu. Czasami dysproporcje te (poważne zróżnicowanie struktur gospodarczych i dochodów) są uderzające, jak np. w przypadku Europy Południowej, Środkowej i Wschodniej, a czasami uwidaczniają się dopiero po wnikliwej analizie, jak np. w przypadku obszarów granicznych Europy Zachodniej, które muszą stawić czoła swemu wcześniejszemu, jednostronnemu rozwojowi przemysłowemu. Należy przeciwdziałać rosnącym efektom kumulacji pracy, usług i kapitału w przemysłowych centrach Europy poprzez wspólnie ustalone europejskie i państwowe zagospodarowanie przestrzenne i politykę regionalną. Należy zatem:

- poprawiać w skali narodowej i transgranicznej niedobory wyposażenia infrastrukturalnego stref przygranicznych (przede wszystkim w Europie Południowej, Środkowej i Wschodniej), nie nadużywając przy tym programów wspierających rozwój współpracy transgranicznej dla przedsięwzięć narodowych,

- usuwać braki i przeszkody w transgranicznym przepływie osób i towarów,

- zwiększać często zbyt niewielki w stosunku do średniej krajowej poziom siły nabywczej i wysokość produktu krajowego brutto,

- urzeczywistniać sprawnie działający transgraniczny rynek pracy (również w Europie Środkowej i Wschodniej),

- zahamować lub przynajmniej złagodzić zagrażające dysproporcje w walutach i dochodach występujące na zewnętrznych granicach Unii Europejskiej oraz w Europie Środkowej i Wschodniej, by w ten oto sposób tworzyć konieczne podstawy dla aktywnej współpracy transgranicznej. Dotyczy to przede wszystkim najuboższych stref przygranicznych UE oraz Europy Środkowej i Wschodniej. Wraz ze wzrostem zakrojonej na szeroką skalę wymiany towarowej i w miarę rozszerzania swobód ruchu obywateli, pracy, usług i kapitału między krajami europejskimi, muszą być również uwzględniane specyficzne problemy europejskich regionów granicznych i transgranicznych, jak:

- codzienne problemy graniczne,

- powszedni ruch wahadłowy mieszkańców,

- niezbędna rozbudowa infrastruktury na małą i dużą skalę,

- usuwanie ograniczeń handlowych w drodze uregulowań administracyjnych i prawnych,

- częstokroć jednostronny lub niedostateczny rozwój gospodarczy spowodowany peryferyjnym położeniem na terenie kraju,

- ochrona środowiska naturalnego,

- bariery kulturowe i językowe.

IV. Przedsięwzięcia

1. Intensyfikacja trwałego transgranicznego zagospodarowania przestrzennego i polityki regionalnej

Celem intensyfikacji transgranicznego zagospodarowania przestrzennego i polityki regionalnej należałoby podjąć przede wszystkim następujące przedsięwzięcia:

- bieżącą transgraniczną obserwację rozwoju przestrzennego za pomocą analiz społeczno-ekonomicznych;

- regularne, transgraniczne uzgadnianie wszelkich planów dotyczących ładu przestrzennego;

- opracowywanie i uzupełnianie katalogu problemów regionów granicznych;

- sporządzenie regionalnych transgranicznych rozwiązań wzorcowych i planów ładu przestrzennego oraz uwzględnianie ich w narodowym i sektorowym planowaniu przestrzennym;

- opracowywanie wspólnych transgranicznych planów regionalnych o bezpośredniej mocy obowiązującej w postaci szeroko zakrojonych wytycznych transgranicznego zagospodarowania przestrzennego;

□ transgraniczne planowanie lokalne zapoczątkowane zintensyfikowaniem korelowania wszelkich planów;

□ uzgadnianie i współdziałanie w ważnych przedsięwzięciach transgranicznych oraz założeniach zagospodarowania przestrzennego i polityki regionalnej;

□ stopniowe uzgadnianie instrumentów rozwoju regionalno-politycznego mających za zadanie wspieranie stref przygranicznych;

□ wzajemny udział obywateli, gmin i regionów pogranicza we wszystkich ważniejszych planach i przedsięwzięciach dotyczących ładu przestrzennego.

Przedsięwzięcia te z dziedziny zagospodarowania i polityki regionalnej powinny zostać włączone - celem ułatwienia ich przeforsowania - do „Regionalnych i transgranicznych koncepcji rozwoju“ oraz do „Programów operacyjnych“ (jak np. INTERREG, PHARE).

2. Infrastruktura i gospodarka

2.1. Umacnianie regionów granicznych we współzawodnictwie europejskim o zdobywanie należytej pozycji

Celem polityki regionalnej dotyczącej infrastruktury i gospodarki w regionach granicznych i transgranicznych powinno być dążenie do wzajemnego skoordynowania, a ostatecznie do zharmozowania infrastrukturalnych, gospodarczych i społecznych przedsięwzięć i norm oraz do niwelowania różnic w rozwoju powstałych wskutek istnienia granic. Dlatego też niezbędne jest podporządkowanie tej polityki podstawowym celom polityki narodowej i europejskiej w takich dziedzinach jak np. polityka agrarna, strukturalna, zagospodarowania przestrzennego, regionalna, społeczna itp. „Regionalne i transgraniczne koncepcje rozwoju“ oraz „Programy operacyjne“ powinny być opracowywane i uzupełniane staraniem regionów granicznych i transgranicznych oraz służyć jako podstawa ich wspólnego rozwoju.

2.2. Poprawa infrastruktury komunikacyjnej

Połączenia komunikacyjne i sieci zaopatrzenia w energię mają rosnące znaczenie międzynarodowe. Dlatego zaliczane są do najistotniejszych przedsięwzięć i instrumentów polityki zagospodarowania przestrzennego oraz polityki regionalnej w regionach transgranicznych. Budowa, względnie rozbudowa sieci dróg i połączeń kolejowych, lotnisk, szlaków żeglugi wodnej i portów ma dla obszarów przygranicznych - borykających się po dziś dzień ze skutkami swego peryferyjnego położenia - ogromne znaczenie zarówno w skali państwowej jak i europejskiej. Dzięki temu zostaną stworzone niezbędne przesłanki współpracy transgranicznej. Połączenia międzynarodowe przebiegające przez regiony graniczne i transgraniczne muszą łączyć je z centralnymi ośrodkami w głębi kraju. Bowiern dopiero specyficzne dla danego regionu połączenia i wykorzystanie zakrojonej na szeroką skalę infrastruktury ładu przestrzennego sprawią, że wyeliminowane zostaną tzw. „wąskie gardła“ spowodowane przygranicznym usytuowaniem i regiony te staną się pomostami między państwami, a jednocześnie dojdzie do wewnętrznej aktywizacji obszarów pogranicza. Międzynarodowe połączenia nie mogą uczynić z regionów granicznych i transgranicznych wyłącznie obszarów tranzytowych. Przy budowie względnie rozbudowie infrastruktury komunikacyjnej należy uwzględnić zarówno interesy ludzi żyjących na tych terenach, jak i wymogi ochrony środowiska naturalnego, przyrody i krajobrazu. Projekty dotyczące infrastruktury komunikacyjnej należy zrealizować wyłącznie w przypadku równoprawnego udziału zainteresowanych regionów granicznych i transgranicznych. Następujące przedsięwzięcia mogą przyczynić się do rozwoju regionów granicznych i transgranicznych:

□ ukierunkowanie celów polityki komunikacyjnej w oparciu o wspólną strategię w dziedzinie polityki ładu przestrzennego, polityki regionalnej i europejskiej, nie tylko zaś na usprawnianie aktualnego stanu w ruchu komunikacyjnym i jego przepustowości,

□ rozbudowa w określonych regionach granicznych połączeń infrastrukturalnych o dalekim zasięgu w celu przezwyciężenia ich dotychczasowej peryferyjności (Europa Południowa, Pireneje, Alpy, Europa Środkowa i Wschodnia) oraz dostosowania środków transportu do uwarunkowań przestrzennych,

□ likwidowanie istniejących luk w połączeniach transgranicznych w drodze powiązania ze sobą regionalnych, narodowych i transeuropejskich osi oraz sieci komunikacyjnych,

□ wspólne, a nie oparte na konkurencji planowanie nowych i rozwój istniejących już portów lotniczych,

□ rozbudowa transgranicznych sieci dróg dla granicznego ruchu osobowego, usuwanie przeszkód w korzystaniu z nich, a także niwelowanie utrudnień wynikających z systemów taryfowych,

□ budowa, względnie rozbudowa przejść granicznych na wszystkich zewnętrznych granicach Unii Europejskiej, a także w Europie Środkowej i Wschodniej celem skrócenia czasu oczekiwania i przyspieszenia biegu transportu,

□ rozbudowa, względnie budowa uzgodnionych na szczeblu transgranicznym terminali transportu kombinowanego i centrów przeładunkowych ruchu towarowego,

□ rozbudowa transgranicznych sieci energetycznych,

□ koordynacja instrumentów wspierania i finansowania po obu stronach granicy, aby stworzyć przesłanki założeń polityki komunikacyjnej służącej przenoszeniu punktu ciężkości transportu na kolej i żeglugę wodną,

□ korzystanie z programów Unii Europejskiej służących wspieraniu regionów granicznych i celem stworzenia bezpośrednich projektów transgranicznych.

2.3. Poprawa sieci telekomunikacyjnej i informatycznej

Rozwój sieci telekomunikacyjnej i informatycznej stwarza dla przyszłego rozwoju regionów granicznych i przygranicznych - zwłaszcza na zewnętrznych granicach Unii Europejskiej i w Europie Środkowej i Wschodniej - przyszłościowe szanse wyjścia z narodowej i europejskiej peryferyjności oraz wyeliminowania następstw niekorzystnego położenia. Dlatego wzywa się Unię Europejską i wszystkie rządy państw, by niezbędne inwestycje w dziedzinie telekomunikacji i informatyki były przeprowadzane w regionach granicznych i transgranicznych co najmniej równocześnie z analogicznymi przedsięwzięciami na pozostałych obszarach o gęstym zaludnieniu i znacznym stopniu uprzemysłowienia. Przy rozbudowie nowoczesnych sieci telekomunikacyjnych nie należy powielać błędów z przeszłości, tak jak to miało miejsce w przypadku inwestycji infrastrukturalnych (np. komunikacja), bowiem tylko w ten sposób obszary dotychczas upośledzone będą mogły korzystać z nowoczesnej telekomunikacji i informatyki. Następujące przedsięwzięcia w dziedzinie telekomunikacji przyczynić się mogą w decydujący sposób do rozwoju regionów granicznych i transgranicznych oraz do usunięcia uszczerbków spowodowanych peryferyjnym położeniem:

□ rozbudowa sieci telekomunikacyjnych i informatycznych w systemie ISDN na obszarach przygranicznych,

□ transgraniczna rozbudowa sieci infostrad o zasięgu ponadregionalnym,

□ likwidowanie barier administracyjnych, gospodarczych i technicznych w dziedzinie telekomunikacji oraz informatyki wynikających z nadgranicznego położenia,

□ tworzenie przygranicznych systemów taryfowych (np. dla telefonii, systemów poczty elektronicznej oraz wizualnego przekazywania danych i informacji),

□ wspieranie używanych w ruchu transgranicznym central telefonicznych jako ośrodków rozdzielczych telekomunikacji na słabo zaludnionych obszarach przygranicznych,

□ rozbudowa transgranicznych ośrodków przekazu informacji obejmujących uniwersytety, wyższe szkoły zawodowe i instytucje oświatowe,

□ transgraniczna wymiana danych między uniwersytetami, placówkami badawczymi etc. służąca przekazywaniu innowacji, informacji i wyników badań oraz informująca o rozwoju rynku w skali międzynarodowej, możliwościach dotarcia do klienta etc.

2.4. Poprawa sytuacji gospodarczej

Podczas gdy infrastruktura na pograniczu często stwarza dopiero przesłanki współpracy gospodarczej, to skoordynowana polityka gospodarcza i zatrudnienia winna bezpośrednio służyć poprawie regionalnego rozwoju gospodarczego w układzie transgranicznym. Pomimo dostrzegalnych różnic gospodarczych w Europie Południowej, Zachodniej, Środkowej i Wschodniej, w europejskich strefach przygranicznych istnieje wiele wspólnych problemów, które przeszkadzają w tworzeniu nowych inwestycji w dziedzinie przemysłu i usług oraz w przeprowadzaniu koniecznej restrukturyzacji istniejącego przemysłu oraz usuwaniu dysproporcji gospodarczych na obszarach przygranicznych o słabości strukturalnej. W partnerskich związkach na płaszczyźnie regionalnej, państwowej i europejskiej należy bezzwłocznie podjąć następujące przedsięwzięcia zmierzające do:

□ poprawy transgranicznej kooperacji małych i średnich zakładów produkcyjnych,

□ rozwoju nowych transgranicznych powiązań pomiędzy producentami i dostawcami (gdy dawne transgraniczne struktury przemysłowe uległy załamaniu, a nowe nie zdążyły się jeszcze rozwinąć),

□ tworzenia zastępczych miejsc pracy dla osób, których aktywność zawodowa na obszarze granicznym przestanie być aktualna wraz z powstaniem europejskiego rynku wewnętrznego (np. cło, spedycja), bądź też wraz z rosnącą integracją Europy Środkowej i Wschodniej,

- rozwiązywania problemów strukturalnych transgranicznego rynku pracy,
- transgranicznej kooperacji w dziedzinie zwalczania nielegalnej działalności i pośrednictwa na rynku pracy,
- usuwania czynników ujemnie odbijających się na konkurencyjności, a wynikających z przygranicznego położenia (publiczne i prywatne procedury przetargowe, bariery administracyjne, dumping społeczny, czasowe różnice w sprawności działania sektora pocztowego itp.),
- rozwiązywania problemów społecznych wywołanych rosnącym przygranicznym ruchem wadłowym ludności,
- stwarzania przesłanek (placówki, nauczyciele, programy nauczania) umożliwiających naukę języka kraju sąsiedniego we wszystkich typach szkół,
- wspierania transgranicznego kształcenia zawodowego przy uwzględnieniu specyfiki wymogów danego państwa,
- budowy sieci połączeń na transgranicznym rynku pracy poprzez współdziałanie pracodawców, związków zawodowych i urzędów pracy,
- wspólnego wykazywania oraz stwarzania warunków prawnych i podatkowych służących prowadzeniu działalności gospodarczej w transgranicznych ośrodkach przemysłowych,
- wykorzystanie rosnących stopniowo korzyści finansowych w strefach granicznych, a to nie tylko w kategoriach bezwzględnej konkurencji, lecz także w celu wyrównania i uzupełniania szans,
- rozwijania koncepcji turystyki transgranicznej dla wzmożenia ruchu turystycznego jako istotnego czynnika gospodarki lokalnej,
- uzgadniania zastosowań instrumentów służących wspieraniu polityki regionalnej i gospodarczej po obu stronach granicy, opracowywania i aktualizacji wspólnych podstawowych danych statystycznych.

2.5. Usprawnienie działalności placówek zaopatrzenia, obsługi i służb publicznych

Placówki te mogłyby być w regionach przygranicznych bardziej sensownie zaplanowane, korzystniej finansowane i lepiej wykorzystane, gdyby określono potrzeby w relacjach transgranicznych i porzucono myślenie w kategoriach połowiczności. Dotyczy to w szczególności służby zdrowia (szpitale, centra rehabilitacyjne, domy spokojnej starości), placówek oświatowych (przedszkola, szkoły dwujęzyczne, uniwersytety, wyższe szkoły zawodowe, placówki kształcenia zawodowego) i usług publicznych (pogotowie ratunkowe i ratownictwo, regionalne ośrodki sportowe, policja, osiedla mieszkaniowe). Do przedsięwzięć służących ulepszeniu pracy placówek zaopatrzenia i służb publicznych w obrocie transgranicznym należy zaliczyć:

- ustalenie potrzeb jako podstawy dla wspólnego planowania i rozwoju transgranicznych placówek i służb publicznych,
- tworzenie transgranicznych związków celowych,
- eliminowanie barier prawnych i finansowych,
- wspieranie transgranicznych placówek oświatowych oraz systemów doksztalcenia zawodowego,
- planowanie i uruchomienie transgranicznych zakładów utylizacji odpadów i surowców wtórnych,
- rozliczanie kosztów transgranicznych placówek zaopatrzenia i służb publicznych w oparciu o obowiązujące w danym państwie przepisy (np. tworzenie funduszy refundacyjnych itd.),
- tworzenie transgranicznych placówek o charakterze socjalnym,
- tworzenie zabezpieczonych od strony prawnej transgranicznych planów zapobiegania katastrofom, systemów ratunkowych, itd.

3. Doskonalenie transgranicznej ochrony środowiska i przyrody

Powietrze, woda i rozwój przyrody nie zatrzymują się na granicy. Dlatego istnieje potrzeba skuteczniejszej ochrony środowiska i przyrody wykraczającej poza granicę, która powinna być włączona do transgranicznego modelu zagospodarowania przestrzennego. Kształtowanie krajobrazu w regionach granicznych i transgranicznych wymaga takich samych wspólnych działań, jak w przypadku problemów transgranicznych związanych z zanieczyszczeniem powietrza i wody, ograniczaniem ilości odpadów i ich utylizacją, wykorzystaniem surowców wtórnych oraz walką z hałasem. Należy przy tym uwzględnić znaczne różnice w ochronie środowiska naturalnego i przyrody oraz wynikające z tego priorytety w poszczególnych regionach granicznych i transgranicznych. Celem skutecznych i uzgodnionych w kategoriach troski o ład przestrzenny działań w regionach granicznych i transgranicznych należałoby podjąć następujące przedsięwzięcia:

- transgraniczne stosowanie zasady odpowiedzialności sprawcy wyrządzonych szkód,

- opracowywanie transgranicznych programów ochrony środowiska i przyrody na szczeblu regionalnym, państwowym i europejskim,
- tworzenie transgranicznych ośrodków wypoczynku, terenów i parków przyrodniczych oraz krajobrazowych, transgranicznych obszarów ochrony biologicznej,
- badanie odporności środowiska naturalnego pod kątem ewentualnych zagrożeń mogących występować po obu stronach granicy (np. w przypadku planowanej lokalizacji zakładów przemysłowych, wykorzystywania zasobów wód gruntowych, inwestycji obciążających środowisko naturalne),
- tworzenie transgranicznych banków danych dotyczących środowiska naturalnego i ekologicznych systemów wczesnego ostrzegania,
- dążenie do osiągnięcia coraz wyższych standardów ochrony środowiska po obu stronach granicy,
- wyczerpujące informowanie ludności i w miarę możliwości równoprawne wysłuchiwanie zainteresowanych po obu stronach granicy,
- transgraniczne systemy informacji i kształcenia jako instrumenty zapobiegania zanieczyszczeniu środowiska naturalnego.

4. Rozwiązywanie problemów przygranicznego ruchu osobowego

Liczba osób zatrudnionych po jednej stronie granicy a zamieszkałych po drugiej jest w skali europejskiej znaczna i waha się w zależności od zmian warunków gospodarczych na danych obszarach państw narodowych. Ustawicznie wzrasta liczba osób przekraczających granicę z powodu dokonywania zakupów, w celach turystycznych lub z racji osobistych. W jednoczącej się Europie przygraniczny ruch osobowy musi być zatem traktowany jako zjawisko powszednie. Oczywiście jest, że pojawiają się tu znaczne różnice dotyczące problemów związanych z tym ruchem na wewnętrznych granicach Unii Europejskiej, na jej zewnętrznych granicach z krajami Europy Południowej, Środkowej i Wschodniej, oraz także na granicach Europy Środkowo-Wschodniej. Ponadto należy dostrzegać różnice między legalnym a nielegalnym ruchem wahałowym osób w pasie przygranicznym. Rozwiązywaniu problemów przygranicznego ruchu osobowego służyć mogą następujące przedsięwzięcia:

- stosowanie europejskiej Karty Praw Socjalnych we wszystkich państwach i regionach granicznych,
- wprowadzenie do ustawodawstwa narodowego zasad „Białej Księgi polityki socjalnej Komisji Europejskiej“,
- opracowywanie regionalnych katalogów transgranicznych praw i obowiązków dla przygranicznego ruchu osobowego,
- kontynuacja rozwoju układów o przyjaźni i umów o stowarzyszeniu państw Europy Środkowej i Wschodniej oraz krajów basenu Morza Śródziemnego ze swoimi bezpośrednimi sąsiadami oraz z Unią Europejską celem rozwiązywania problemów przygranicznego ruchu osobowego na zewnętrznych granicach UE oraz w samej Europie Środkowej i Wschodniej,
- poprawa współdziałania między policją, urzędami celnymi i służbami ochrony granic w celu transgranicznego zwalczania przestępczości przy jednoczesnym wsparciu przez odpowiednie władze w euroregionach,
- otwarcie i ulepszenie tzw. „małego“ ruchu granicznego dla mieszkańców stref nadgranicznych (utrzymywanie małych przejść granicznych, umożliwienie przekraczania zamkniętych w porze nocnej punktów granicznych, otwarcie przejść na tzw. „zielonych granicach“, etc.),
- uproszczenie kontroli granicznej dla osób, które w ruchu wahałowym zmuszone są do przekraczania granicy kilka razy dziennie,
- wprowadzenie przedsięwzięć umożliwiających rekompensatę zmiennych dochodów i wahań kursów walut uwarunkowanych sytuacją przygraniczną,
- ulepszona ochrona miejsc pracy osób przekraczających granicę w ruchu wahałowym ze względów zarobkowych,
- usuwanie dysproporcji w dziedzinie ubezpieczeń społecznych, opodatkowania, etc.,
- poprawa transgranicznej ochrony konsumentów.

5. Wspieranie transgranicznej współpracy kulturalnej

Usuwanie nieufności i budowanie wzajemnego zaufania oraz bliskich kontaktów z obywatelami są istotnymi czynnikami we wszelkiej współpracy transgranicznej. Stanowi ona ważną przesłankę wszystkich przyszłych przedsięwzięć prowadzących do rozwoju wzajemnego zaufania. Znajomość całokształtu regionu pogranicza, jego uwarunkowań geograficznych, strukturalnych, gospodarczych, społeczno-kulturalnych i historycznych jest przesłanką aktywnego współuczestnictwa oby-

wateli i wszystkich innych partnerów. Jest to ściśle powiązane z nieskrępowanym przez istniejące granice odbywaniem wspólnych spotkań na gruncie społeczno-kulturalnym. Regiony graniczne i transgraniczne pragną i mogą wносить istotny wkład w rozwój intensywnych kontaktów i powiązań w duchu integracji europejskiej, nie rezygnując przy tym ze swej bogatej różnorodności kulturowej. Transgraniczna współpraca kulturalna przyczynia się również do lepszego zrozumienia etnicznych i narodowych mniejszości oraz znalezienia dla ich problemów koniecznych rozwiązań. Tym samym stanowi istotny wkład w dzieło tolerancji i porozumienia między narodami. Władze polityczne i administracyjne oraz prasa, radio i telewizja winny stwarzać przesłanki dobrosąsiedzkich stosunków i przyczyniać się do usuwania uprzedzeń. Transgraniczna współpraca kulturalna staje się częścią składową rozwoju regionalnego przez:

- udział obywateli, władz oraz ugrupowań politycznych i społecznych po obu stronach granicy,
- upowszechnianie w sposób trwały i powtarzalny informacji o uwarunkowaniach geograficznych, strukturalnych, gospodarczych, społeczno-kulturalnych i historycznych regionów transgranicznych,
- przedstawianie regionów transgranicznych na mapach i atlasach, na łamach publikacji oraz w materiałach służących nauczaniu,
- wykształcenie kręgu zaangażowanych specjalistów upowszechniających wiadomości związane z danym regionem,
- udział Kościołów, szkół, placówek kształcenia dla dorosłych i młodzieży, instytucji ochrony zabytków, stowarzyszeń reprezentujących różne dziedziny życia kulturalnego, bibliotek, muzeów etc. jako czynnych partnerów w dziele pokojowego rozwoju i współistnienia narodów w strefach granicznych,
- wspieranie partnerstwa, spotkań młodzieżowych i rodzinnych, imprez sportowych, wymiany urzędników, seminariów, zjazdów studyjnych i spotkań ekumenicznych, seminariów fachowych etc. dotyczących transgranicznej tematyki regionalnej,
- poszanowanie i wspieranie mniejszości narodowych np. poprzez wzajemne i obowiązujące prawnie oświadczenia oraz gwarancje rządowe służące ocaleniu ich własnej kultury oraz tworzeniu odpowiednich placówek (szkoły, biblioteki itd.), a także przez ratyfikację konwencji Rady Europy dotyczącej ochrony mniejszości i ich języków,
- włączenie języka kraju sąsiedzkiego do programów nauczania wszystkich typów szkół,
- równouprawnienie i upowszechnienie znajomości języka kraju sąsiedzkiego, względnie dialektów jako części składowej transgranicznego rozwoju regionalnego i przesłanki umożliwiającej wzajemne komunikowanie się,
- popieranie nauki języków i wzajemnych kontaktów jako środka umożliwiającego adaptację ludności do warunków życia i spędzania wolnego czasu w społeczności europejskiej,
- współpracę środków masowego przekazu dzięki wspólnym, ciągłym publikacjom prasowym i informacjom oraz programom emitowanym w transgranicznej lub regionalnej sieci radiowej i telewizyjnej,
- rozbudowywanie oraz wspólne wspieranie istniejących instytucji kulturalnych jako transgranicznych placówek służących ogólnoregionalnej prezentacji i wykorzystaniu (zespoły sceniczne, orkiestry, troska o rozwój kultury).

6. Środki organizacyjne i prawne

Gospodarka od dawna zorganizowała się i rozwinęła transgranicznie, korzystając często z pomocy państw i czynników europejskich. Dlatego korzystnym byłoby tworzenie transgranicznych instytucji publiczno-prawnych przy współdziałaniu i przynależności do stowarzyszeń terytorialnych - tak regionalnych, jak i lokalnych - które w sposób demokratyczny sterowałyby transgranicznym rozwojem gospodarczym. Wszystkie dotychczas utworzone komisje transgraniczne oraz instancje które powstaną w przyszłości, powinny - zgodnie z zasadą prospołecznego podejmowania decyzji - angażować do współdziałania czynniki na płaszczyźnie komunalnej i regionalnej lub w drodze umów powodować ich odpowiedzialność. W związku z zaawansowanym rozwojem i zrastającym się rynkiem wewnętrznym wynikają dla Unii Europejskiej i jej państw członkowskich szczególne zobowiązania. Instrumentami prawnymi w tym zakresie są:

- zastosowanie Madryckiej Konwencji Ramowej Rady Europy (1981) wraz z Protokołem Dodatkowym, które służą doskonaleniu współpracy transgranicznej między lokalnymi wspólnotami i władzami terytorialnymi. Możliwości wynikające z tej Konwencji stwarzają niezbędne przesłanki dla rozwiązywania problemów w przyszłości w drodze umów zarówno dwustronnych jak i wielostronnych,

□ opierające się na tym dwustronne lub wielostronne umowy regulujące współpracę transgraniczną na poziomie stowarzyszeń terytorialnych, tak regionalnych jak lokalnych (przykładowe umowy: BENELUX, Niemcy/Holandia, Włochy/Francja, Włochy/Austria, Francja/Hiszpania, Francja/Niemcy, planowane: Hiszpania/Portugalia),

□ Europejska Wspólnota Interesów Gospodarczych (EWIG) jako transgraniczny instrument prawny umożliwiający partnerom łączenie fragmentów działalności gospodarczej,

□ wykorzystanie Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OBWE) jako nowej płaszczyzny politycznego i praktycznego współdziałania z regionami granicznymi i transgranicznymi.

Opierając się o zobowiązania rządów podjęte zgodnie z wymogami prawa międzynarodowego, można tymi instrumentami prawnymi objąć szeroki zakres działalności gospodarczej, komunalnej i regionalnej oraz zapobiegać powstawaniu problemów natury publiczno-prawnej w dziedzinie bytu społecznego. Jako instrumenty organizacyjne służyć tu mogą następujące rozwiązania powstałe dzięki inicjatywie własnej regionów przygranicznych:

□ tworzenie przez regiony transgranicznych stowarzyszeń dysponujących własnymi sekretariatami i środkami finansowymi, jako przesłanką do uzyskiwania wsparcia z zewnątrz,

□ opracowywanie „Transgranicznych koncepcji rozwoju“ dla euroregionów, obejmujących wszystkie dziedziny współżycia ludzi i stanowiących podstawę dla programów wykonawczych lub operacyjnych, a także dla przedsięwzięć i projektów aż po fazę ich transgranicznego wdrażania,

□ przestrzeganie zasady subsydiarności także w toku współpracy transgranicznej na szczeblu regionalnym i lokalnym, która to pozostawia czynnikom państwowym możliwość cedowania ich uprawnień,

□ bliska interesom obywateli postawa w przypadkach arbitrażu, transgraniczne poradnictwo dla osób regularnie przekraczających granice, opracowywanie wspólnych map, tekstów, statystyk, itp.,

□ ustalanie prawomocnych odbiorców świadczeń i partnerów umów, jako przesłanki do uzyskiwania środków finansowych oraz zarządzania nimi (kwestie legalizacji oraz uprawnień i zobowiązań, celowość zastosowania itd.).

V. W perspektywie XXI wieku

Niniejsza Karta Regionów Granicznych i Transgranicznych opiera się o świadomość historycznego podłoża i odpowiedzialności za przyszłość zrastającej się Europy, w której regiony graniczne i transgraniczne odgrywają decydującą rolę. Stają się one probierzem:

□ pokojowego współistnienia i respektowania różnorodności oraz praw mniejszości,

□ poszanowania zasad partnerstwa i subsydiarności,

□ czynnego udziału obywateli, polityków, instytucji i stowarzyszeń społecznych we współpracy transgranicznej,

□ dążenia do przystosowania się, tolerancji i równowartości mimo różnorodności partnerów,

□ rozwijania społecznych, kulturalnych i gospodarczych powiązań kooperacyjnych w celu integracji transgranicznej przy równoczesnej ochronie własnej suwerenności państwowej,

□ powstawania Europy regionów.

Aby wkroczyć tą drogą w XXI wiek do „Europy bez granic“ nie wolno zaniechać wspólnego działania w ramach struktur Unii Europejskiej, Rady Europy, Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, rządów narodowych, regionów oraz instytucji na szczeblu lokalnym, jak i przy wzajemnej solidarności regionów granicznych i transgranicznych. Niniejsza Karta zwraca się do wszystkich partnerów, którzy współdziałają w kształtowaniu tego procesu wybiegającego w przyszłość i przeto kierowana jest ku szczególnej uwadze regionów granicznych i transgranicznych stanowiących siłę motoryczną tego rozwoju.

Niniejszą Kartę Regionów Granicznych i Transgranicznych uchwalono po raz pierwszy w dniu 20 listopada 1981 roku w EUREGIO na pograniczu Niemiec i Holandii, a następnie w zmienionej jak powyżej postaci w dniu 1 grudnia 1995 roku w Szczecinie, w Euroregionie Pomierania, na pograniczu Polski i Niemiec.